

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARIDA ILMIY TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISH "NIMA UCHUN" VA "QANDAY".

Eshonxo‘jayeva Lazokatposhsha Raxmatillo qizi

Qo‘qon universiteti Andijon filiali

Boshlang‘ich ta‘lim yo‘nalishi 2-kurs 24-04 guruh

talabasi. Ilmiy rahbar: I.G.MAMAJONOV

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlangich sinf oquvchilarida ilmiy tafakkurni rivojlantirishda Nima uchun? va Qanday? savollarining ahamiyati yoritilgan. Tadqiqot jarayonida mazkur savollar o‘quvchilarning mantiqiy fikrlashi, sabab-oqibat boglanishlarini tushunishi hamda mustaqil xulosa chiqarish ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qilishi asoslab berilgan. Shuningdek, dars jarayonida savol-javob, muammoli vaziyat yaratish va tajriba metodlaridan foydalanish ilmiy tafakkurni rivojlantirishning samarali vositasi ekanligi ko‘rsatib o‘tilgan.

Аннотация: В данной статье рассматривается развитие научного мышления у учащихся начальных классов посредством вопросов «Почему?» и «Как?». Обоснована роль данных вопросов в формировании логического мышления, понимании причинно-следственных связей и развитии навыков самостоятельного анализа. Также подчеркивается эффективность проблемного обучения, исследовательских методов и диалоговой формы работы на уроках для развития научного мышления младших школьников.

Annotation: This article discusses the development of scientific thinking in primary school students through the questions Why? and How?. The study highlights the importance of these questions in forming logical thinking, understanding cause-and-effect relationships, and developing independent reasoning skills. It also emphasizes the effectiveness of problem-based learning, inquiry methods, and interactive classroom discussions in fostering scientific thinking among young learners

Kalit sozlar: Boshlangich talim, ilmiy tafakkur, mantiqiy fikrlash, “Nima uchun?” savoli, “Qanday?” savoli, sabab-oqibat boglanishi, muammoli ta‘lim, tadqiqotchilik kompetensiyasi, interfaol metodlar, mustaqil fikrlash.

Ключевые слова: Начальное образование, научное мышление, логическое мышление, вопрос «Почему?», вопрос «Как?», причинно-следственная связь, проблемное обучение, исследовательская компетенция, интерактивные методы, самостоятельное мышление.

Keywords: Primary education, scientific thinking, logical reasoning, “Why?” question, “How?” question, cause-and-effect relationship, problem-based learning, research competence, interactive methods, independent thinking.

KIRISH: Bugungi globallashuv va axborot texnologiyalari jadal rivojlanayotgan davrda boshlangich talim tizimining asosiy vazifalaridan biri o'quvchilarda ilmiy tafakkurni shakllantirish va rivojlantirishdir. Ilmiy tafakkur shaxsning voqelikni anglash, hodisalarni tahlil qilish, sabab-oqibat boglanishlarini aniqlash hamda asosli xulosa chiqarish qobiliyatini ifodalaydi. Ayniqsa, boshlang'ich sinf yoshidagi bolalarda bilishga bo'lgan qiziqish yuqori bo'lgani sababli, aynan shu bosqich ilmiy fikrlashni shakllantirish uchun muhim davr hisoblanadi.[1]

Boshlang'ich talim jarayonida Nima uchun? va Qanday? savollaridan samarali foydalanish o'quvchilarning tafakkur faolligini oshiradi. Nima uchun? savoli hodisalarning sababini aniqlashga, mantiqiy bog'lanishlarni tushunishga undasa, Qanday? savoli jarayon va usullarni tahlil qilishga, ketma-ketlikni anglashga yordam beradi. Mazkur savollar o'quvchini tayyor bilimni qabul qiluvchi emas, balki izlanadigan, fikrlaydigan va mustaqil xulosa chiqaradigan subyektga aylantiradi.[2]

Shuningdek, muammoli vaziyat yaratish, tajriba o'tkazish, kuzatish, taqqoslash va umumlashtirish kabi metodlar orqali o'quvchilarda tadqiqotchilik kompetensiyasi shakllanadi. Bu esa kelgusida ularning ijodiy fikrlashi, mustaqil qaror qabul qilishi va hayotiy vaziyatlarga ilmiy yondasha olishini taminlaydi. Shu bois boshlangich sinf o'quvchilarida ilmiy tafakkurni rivojlantirish pedagogikaning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi.[3;4]

Boshlang'ich ta'limda Ilmiy Tafakkur va Mantiqni Shakllantirish Strategiyasi

1. Boshlang'ich talim va Ilmiy tafakkur

Boshlangich talim shaxsning intellektual poydevori hisoblanadi. Bu bosqichda ilmiy tafakkurni shakllantirish oquvchiga dunyoni afsonalar yoki tasodiflar majmuasi emas, balki aniq dalil, mantiq va tahlil asosida qurilgan tizim sifatida korishni orgatadi. Bola har bir malumotni shubha ostiga olishni va uni tekshirishni organishi uning kelajakdagi akademik muvaffaqiyatini belgilaydi.[5]

2. Mantiqiy fikrlash va Savollar san'ati

Mantiqiy fikrlash fikrlar zanjirini uzilmasdan, izchil boglash imkonini beradi. Bu jarayonda ikki asosiy savol dvigatel vazifasini o'taydi:

Nima uchun? savoli: Bu savol bolani voqelikning tub ildiziga, yani sabab-oqibat boglanishini izlashga undaydi. Masalan, "Nima uchun yomgir yogadi?" savoli uni tabiat qonuniyatlarini tushunishga yetaklaydi.

Qanday? savoli: Bu savol jarayonning mexanizmini ochib beradi. U o'quvchini dinamik fikrlashga, harakatlar ketma-ketligini tahlil qilishga orgatadi.[6]

3. Muammoli ta'lim va Interfaol metodlar

O'qituvchi tayyor javoblarni bermasligi kerak. Muammoli talim yondashuvi darsda suniy tosiq (muammo) hosil qiladi va oquvchini undan chiqish yolini izlashga

majbur qiladi. Bunda qollaniladigan interfaol metodlar (bahs-munozara, loyihalar ustida ishlash) o'quvchini passiv tinglovchidan faol tadqiqotchiga aylantiradi.[7]

4. Tadqiqotchilik kompetensiyasi va Mustaqil fikrlash

Yuqoridagi jarayonlar natijasida o'quvchida tadqiqotchilik kompetensiyasi uygonadi: u kuzatadi, malumot yigadi, tahlil qiladi va xulosaga keladi. Bu esa, o'z navbatida, mustaqil fikrlashni yuzaga keltiradi. Mustaqil fikrlaydigan bola boshqalarning fikrini ko'r-koro'na qabul qilmaydi, balki o'zining mantiqiy asoslangan nuqtayi nazariga ega boladi.[8]

Kompetensiyaviy yondashuvning talimdagi ro'li

Talim standarti kompetensiyaviy yondashuvni talim jarayonining asosiy printsipi sifatida belgilaydi. Bu yondashuv: oquvchilarda faqat bilim emas, balki amalga tatbiq etish qobiliyatini shakllantiradi, oquvchilarning tafakkur faolligini, mantiqiy fikrlashini va hayotiy muammolarni hal qila olish konikmalarini rivojlantiradi,

yangi bilimlarni mustaqil izlab topish va mustaqil qaror qabul qilish salohiyatini mustahkamlaydi.[5]

Xulosa: Xulosa ornida aytish mumkinki, boshlangich talimda ilmiy tafakkur va mantiqni shakllantirish - bu shunchaki akademik darsliklardagi mavzularni ozlashtirish emas, balki bolada olamning fundamental manzarasini yaratish jarayonidir. Ushbu strategiyaning hayotiyliigi quyidagi uchta muhim xulosada namoyon boladi:

Birinchidan, Nima uchun? va Qanday? savollari bolaning tugma qiziquvchanligini tizimli tadqiqotchilikka aylantiradi. Agar talim jarayoni ushbu savollarga tayyor javob topishga emas, balki ularni tahlil qilishga yo'naltirilsa, o'quvchida tanqidiy fikrlash immuniteti shakllanadi. Bu esa axborot asrida bolani turli asossiz malumotlar va manipulyatsiyalardan himoya qiluvchi asosiy vositadir.

Ikkinchidan, muammoli talim metodikasining qollanilishi o'quvchini xato qilishdan qo'rqmaslikka va har qanday murakkab vaziyatga algoritmik yechim izlashga o'rgatadi. Tayyor bilim passiv qabul qilinadi va tez unutiladi, biroq intellektual mehnat va mantiqiy izlanish orqali erishilgan xulosa o'quvchining shaxsiy tajribasiga aylanadi.

Uchinchidan, ushbu strategiyaning yakuniy maqsadi - mustaqil fikrlovchi shaxsni tarbiyalashdir. Ilmiy tafakkurga ega bolgan bola nafaqat maktab dasturini yaxshi ozlashtiradi, balki hayotiy vaziyatlarda ham sabab-oqibat bogliqligini kora oladigan, qaror qabul qilishda his-tuygularga emas, dalillarga tayanadigan yetuk insonga aylanadi.

Yakuniy xulosa: Boshlang'ich sinflardayoq mantiq va ilmiy tahlil bilan qurollangan oquvchi kelajakda innovatsion texnologiyalar va fan taraqqiyotini harakatlantiruvchi intellektual kuchga aylanadi. Zero, zamonaviy dunyo nafaqat kop

biladigan, balki bilimlarni mantiqiy boglab, yangi yechimlar yarata oladigan mutaxassislarga muhtojdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Amirova, G., & Toshboyeva, D. (2020). Pedagogika. Toshkent: Oqituvchi nashriyoti.
2. Qodirov, M. (2019). Boshlang'ich talim pedagogikasi. Toshkent: Fan va texnologiya.
3. Rustamov, B. (2021). Pedagogik texnologiyalar. Toshkent: Ziyonashr.
4. Sultonov, D. (2018). Didaktika: Talimning nazariy va amaliy asoslari. Toshkent: Universitet nashriyoti.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 29-avgustdagi PF-5701-sonli Farmoni. Davlat ta'lim standarti (boshlang'ich ta'lim). Toshkent: Rasmiy axborot.
6. K. Saydullayev: "O'quv jarayonida mantiqiy fikrlashni rivojlantirish vositalari" (2022).
7. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. Talimda innovatsion texnologiyalar. Toshkent: Istedod, 2008. (Interfaol metodlar qismi uchun).
8. Ziyomuhammadov B. Pedagogika. Toshkent: Turon-Iqbol, 2006. (Mustaqil fikrlash va shaxs shakllanishi qismi uchun).